

LA FESTA MAJOR DE SANT JULIÀ DE LÒRIA

QUAN LA FESTA RETORNA
A LA PLAÇA MAJOR

LA FESTA MAJOR DE SANT JULIÀ DE LÒRIA. QUAN LA FESTA RETORNA A LA PLAÇA MAJOR

A Sant Julià de Lòria, el ball de la Marratxa té un significat únic i excepcional. És una dansa senyorial que simbolitza la gènesi de l'antic copríncipat d'Andorra. Anys 1950. ANA / Fons Josep Alsina Martí 0305

La Festa Major de Sant Julià de Lòria se celebra sempre el darrer cap de setmana del mes de juliol. Són moltes i diverses les activitats que se succeeixen els darrers dies de juliol a la parròquia laurediana, però són les danses les que tenen un protagonisme especial com a expressions del folklore més viu. Els balls i les seves músiques són fruit de l'imaginari social i per aquest motiu tenen un gran

valor social i identitari. En el cas de Sant Julià de Lòria, hi destaquen la Passa, el ball Cerdà i el ball de la Marratxa, que tenen lloc el dilluns de Festa Major.¹

¹ La Festa Major de Sant Julià de Lòria, per la conservació, la recuperació, la vitalitat i l'exclusivitat de les seves activitats més tradicionals, va ser inclosa pel Govern d'Andorra el 23 de juny del 2010 com a bé immaterial a la secció quarta de l'Inventari general del patrimoni cultural d'Andorra, conjuntament amb altres catorze festes d'interès cultural. BOPA, any 22, núm. 38.

LA FESTA MAJOR DE SANT JULIÀ...

Les festes majors sovint coincideixen amb la diada del sant al qual està dedicada l'església parroquial, però en aquest cas no és així, ja que la festa patronal d'aquesta parròquia, la de Sant Julià i Sant Germà, té lloc el dia 7 de gener. Cal dir que les festes majors han seguit l'evolució de la població i han canviat sovint de lloc en el calendari festiu, segons ha convingut, per assegurar-se una gran assistència de públic. Els casos més freqüents són el trasllat de la festa a un diumenge però també als mesos d'estiu per beneficiar-se de l'estada d'estiuejants o del retorn dels emigrants del poble per les vacances.²

A Andorra, com en altres països, hi ha una diversitat de balls i danses que tenen un caràcter ritual i de diversió. Si temps enrere servien per celebrar esdeveniments festius, religiosos i profans, de caràcter comunitari i familiar, avui són una expressió festiva de la cultura. Potser alguns d'aquests balls han perdut part del sentit originari però alhora n'han adquirit d'altres.³ Això passa precisament amb les danses que es ballen, i es ballaven antigament, a Sant Julià de Lòria. Algunes han desaparegut i d'altres s'han anat transformant amb el pas del temps, i es van adaptar amb l'arribada de la modernitat a Andorra, a partir de la dècada dels anys 50 i 60 del segle xx.

La Passa: ritus de pas cap al matrimoni

La Passa és la primera manifestació tradicional que té lloc el dilluns de festa Major al matí, a Sant Julià de Lòria. Aquesta és una cercavila de parelles de joves solters i solteres que recorre els carrers del poble. Al davant de la rua se situa la primera de les parelles que té previst casar-se durant l'any, tots dos esdevenen els fadrins majors, i els segueixen la resta de les parelles, començant pels més grans i acabant pels més joves, de manera que formen una cadena humana. La Passa acaba el recorregut a la plaça Major, on el noi de cada parella convida la noia a un vermut i la noia el convida a dinar a casa seva.

Aquesta dansa no és res més que una corranda que passa per tots els carrers de la parròquia. Es tracta d'un tipus de ball que apareix documentat als territoris catalans a partir del segle xvii i que antigament tenia com a objectiu principal anunciar a tots els habitants del poble l'inici de la Festa Major, ja que els balladors desfilaven casa per casa.⁴ Algunes de les persones més grans de Sant Julià

Un cop els balladors de la Passa arriben a la plaça Major de Sant Julià de Lòria, la cobla interpreta la música del ball Cerdà. Anys 1965-1970
ANA / Fons Fèlix Peig 47933

de Lòria recorden com, a principis del segle xx, la Passa es feia d'una manera similar però tenia un component més religiós, semblant al d'una processó.

“Érem molt petits i ho fèiem fins que et casaves. I allavores hi havien les priores que en deien, que portaven la Mare de Déu per les cases [...]. Anaves per les cases i recollies els diners, n'hi havia que et donaven una pesseta, n'hi havia que et donaven deu cèntims, un ral [...]. Els diners que recollíem eren per l'església. Allavores hi havia el costum, per exemple quan es feia la Passa, que tu anaves a buscar una noia, la noia et convidava a dinar a casa seva. Jo hi havia anat.”⁵

Actualment la Passa no té cap reminiscència religiosa, tot i que els dos joves del poble que estan a punt de contraure matrimoni segueixen sent els capdavaners de la cercavila i també és manté la tradició del vermut a la plaça. Pel que fa a l'assistència del noi durant el dinar a casa dels pares de la noia, avui en dia n'hi ha que conserven la tradició i d'altres que prefereixen no fer-ho. Cal dir que n'hi ha que encara recorden com anys enrere aquest ball servia als pares dels joves per acordar els matrimonis, ja que eren ells qui triaven sovint la parella dels seus fills per ballar la Passa i així assegurar la unió entre les dos famílies.

Pel que fa a la manera de fer la Passa, avui en dia s'ha convertit gairebé en una mena de gimcana ballada pels carrers de Sant Julià de Lòria. I és que tota la fila de parelles imita els moviments dels primers, els quals, per assegurar la diversió, intenten fer passar tota la corranda pels obstacles urbans més inesperats al ritme de la música que interpreta la cobla que els precedeix.

2 AA.DD. (1989). *Calendari de festes de Catalunya, Andorra i La Franja*. Barcelona: Editorial Alta Fulla i Fundació Serveis de Cultura Popular.

3 *Les danses populars com a expressions culturals del patrimoni immaterial d'Andorra* (Document intern). Arxiu d'Etnografia d'Andorra. Departament de Patrimoni Cultural, 2007.

4 AA.DD. *Op. cit.*

5 ANA/ ARXIU D'ETNOGRAFIA. EE 82 Estudi Etnogràfic (1993-1995).

LA FESTA MAJOR DE SANT JULIÀ...

La Passa és una cercavila de parelles de joves, solters i solteres, que recorre els carrers del poble. Era l'inici de la Festa Major. Anys 1965-1970
ANA / Fons Fèlix Peig 47943

D'altra banda, els més grans de la parròquia recorden altres danses com el Contrapàs, i el defineixen així:

“El contrapàs s'iniciava formant-se les parelles una al costat de l'altra a la plaça, la plaça vella, naturalment i agafades de la mà davallaven per l'esglaonada de pedra del costat de cal Jaume a la terrassa de l'Hostal del Comú i després al prat del Rector, on acabaven les complicades figures del ball.”⁶

Aquesta mateixa descripció ens diu que el Contrapàs és un dels balls que van entrar en desús als anys 30 a Sant Julià, però també es podria haver transformat o fusionat amb una altra dansa.

El ball Cerdà: la dansa dels solters

Un cop els balladors de la Passa arriben a la plaça Major de Sant Julià de Lòria, la cobla interpreta la música del ball Cerdà. Els fadrins majors o els joves solters obren el ball, i les noies conviden a ballar els nois amb una barretina.

La fisonomia del ball Cerdà és la mateixa que la del ball Pla que es balla en nombrosos pobles de Catalunya. L'estructura és la d'una dansa que es balla en rotllana i es punteja, com les que es ballaven a l'època medieval i que estan documentades des del segle XIII.⁷

Algunes fonts escrites, basades en històries orals, recorden com a començaments del segle XX la Passa es feia després d'una dansa de parelles puntejada que tenia lloc a la plaça. Aquesta referència podria ser la del ball popular dels solters que es feia en aquella època i que més endavant es va convertir en el ball Cerdà. El descriuen així:

“Cada dansaire es situa successivament a cada un dels quatre angles de la plaça, seguint el ritme d'una música molt senzilla i graciosa. Un cop acabat el punteig, el ballador escull la balladora i ambdós s'arregleren a l'extrem de la plaça, d'altres parelles, s'hi arregleren i s'hi ajunten successivament. Un cop la dansa és finida, les parelles recorren la vila en desfílada; precedits per l'orquestra que interpreta aires populars.”⁸

6 MAS, S. (1984). *Programa Festa Major de Sant Julià de Lòria*. Sant Julià de Lòria: Comú de Sant Julià de Lòria.

7 AA.DD. *Op. cit.*

8 RAOUL, E.; ALSINA, A. (1964). *L'Andorre Intime*. Andorra la Vella: Tallers Gràfics Casal i Vall.

LA FESTA MAJOR DE SANT JULIÀ...

En els inicis, el ball Cerdà el ballaven només els nois i les noies del poble que havien de contraure matrimoni i és per això que se l'anomenava popularment *la dansa dels solters*. Anys 1950. ANA / Fons Josep Alsina Martí 0306

La fisonomia del ball Cerdà és la mateixa que la del ball Pla, una dansa que es balla en rotllana i es punteja, com les que es ballaven a l'època medieval. Any 2010. ANA / Fons Arxiu d'Etnografia

Inicialment, el ball Cerdà el ballaven només els nois i les noies del poble que havien de contraure matrimoni i és per això que se l'anomenava popularment *La dansa dels solters*. Aquest és un dels actes populars de la Festa Major i forma part d'una tradició que es transmet de pares a fills. Ben entrat el segle XX, però, els solters deixen de ser els únics protagonistes d'aquesta dansa i passen a participar-hi també les parelles de casats del poble, i els més grans de la parròquia. El pas dels anys i l'arribada d'una societat més moderna i oberta han fet que els balladors del ball Cerdà no hagin de ser parella formal ni matrimoni, sinó que tant homes com dones ballen lliurement amb qui volen.

El ball de la Marratxa: símbol dels pariatges

De totes les activitats folklòriques i tradicionals de la Festa Major de Sant Julià de Lòria, el ball de la Marratxa és el més solemne i actualment es fa a la plaça Major el dilluns de festa a la tarda. Aquesta dansa també és la que més evoca la identitat andorrana de totes les que es ballen a la Festa Major.

De balls de la Marratxa, a Catalunya, n'hi ha de moltes versions i gairebé tots preserven els orígens àrabs del ball, tal com indica l'arrel etimològica del mateix nom. La marratxa, morratxa o almorratxa és un recipient d'aigua perfumada propi dels àrabs que duen a la mà els balladors d'aquesta dansa, estesa pels territoris de parla catalana.⁹ A Sant Julià de Lòria, però, en el ball de la Marratxa no hi intervé aquest element, ja que el significat de la dansa té un caràcter únic i excepcional. Aquesta és una dansa senyorial que simbolitza la gènesi de l'antic copríncipat d'Andorra; més concretament, representa el tractat de pau del 1278 que es va signar entre el comte de Foix i el bisbe d'Urgell, el primer Pariatge. El ball consisteix en dos dansaires, un de casat i un de solter, que porten barret de copa alta engalanat amb les cintes dels colors de la bandera andorrana. Els dos nois, que simbolitzen els dos prínceps d'Andorra, ballen amb tres noies que representen les sis antigues parròquies.

Pel que fa als orígens d'aquesta dansa, en forma de ball pla i en parella, i la indumentària, com el barret de copa que utilitzen els nois, sembla que data de l'època vuitcentista,¹⁰ tot i que no ha estat exempta dels canvis i l'evolució de la societat cap a la modernitat.

Alguns padrins de la parròquia recorden que fins a la dècada dels anys 50 també hi ha a Sant Julià de Lòria el ball dels Cònsols, i el descriuen així:

*"Aquesta dansa l'estrenaven els dos cònsols de la parròquia en iniciar el ball de tarda. Cada cònsol escollia tres pubilles i durant el ball les ruixava, de tant en tant, amb un flascó de perfum anomenat la marratxa."*¹¹

En aquesta explicació sí que hi apareix l'utensili de la marratxa en la dansa laurediana, tal com s'usa en la resta de versions d'aquest ball a Catalunya. D'altres expliquen que més endavant la marratxa va ser substituïda per un

9 PUJOL, FR. I AMADES, J. (1956). *Cançoner popular de Catalunya. Diccionari de la dansa, dels entremesos, i dels instruments de música i sonadors*. Vol. 1. Barcelona: Fundació Concepció Rabell i Cibilis, Vda. Romaguera.

10 MAS, S. *Op. cit.*

11 RAOUL, E.; ALSINA, A. *Op. cit.*

LA FESTA MAJOR DE SANT JULIÀ...

pom de flors, fins que va desaparèixer aquest element.¹² D'altra banda, Josep Fontbernat en el *Glossari andorrà* explica el significat del ball de la Marratxa i diu que també era anomenat com "el ball dels Cònsols". D'aquesta manera queda palès que amb el pas dels anys les danses es fusionen o es produeix una evolució i una transformació natural del folklore popular.

L'interès per la recuperació dels costums populars ha fet que apareguin entitats i associacions, com els esbarts, per salvaguardar i divulgar les músiques, els balls i les danses que avui en dia són expressions folklòriques i formen part del patrimoni cultural d'un poble. Les tres danses descrites més amunt han passat de pares a fills i s'han mantingut gràcies a la implicació del poble, que les ha convertides en

De totes les activitats de la Festa Major de Sant Julià de Lòria, el ball de la Marratxa és el més solemne. Any 2010. ANA / Fons Arxiu d'Etnografia

Les històries orals dels més grans de la parròquia recorden, també, el nom de Ricard Mas, un home que durant més de vint anys va ser dansaire del ball de la Marratxa i en va fer conèixer els passos i la música de generació en generació. Als anys 60, el compositor i creador de la Coral Rocafort i dinamitzador de l'Esbart Laurèdia, Daniel Areny, va recollir de la memòria de Ricard Mas totes les variacions de la tonada del ball de la Marratxa. Poc després, i amb l'ajuda del mestre Isidre Marbà, el va fer harmonitzar i en va elaborar una coreografia. Aquesta mateixa música i coreografia és el ball de la Marratxa que avui en dia, i des de l'any 1963, els membres de l'Esbart Laurèdia interpreten a la plaça Major de Sant Julià de Lòria.

un dels moments més àlgids de la Festa Major. Es recupera aquests dies i per a aquests balls el protagonisme d'un dels espais històrics, la plaça Major, que havia estat centre de la vida social laurediana.

No és estrany, doncs, que avui la festa laurediana sigui una de les més populars del país, que atrau gent de totes les parròquies i de les comarques veïnes. I és que tal vegada el motiu és la supervivència de les tradicions i els costums, encara que sigui en format espectacle, al costat de la modernitat que suposen la resta d'activitats que es programen per als quatre darrers dies del mes de juliol.

12 ANA/ ARXIU D'ETNOGRAFIA. EE 82 Estudi Etnogràfic (1993-1995).

Títol

Les festes d'interès cultural. Patrimoni immaterial d'Andorra

Edita

© Govern d'Andorra

Ministeri de Cultura, Joventut i Esports

Arxiu Nacional d'Andorra

© De les fotografies:

Arxiu Nacional d'Andorra/ Fons Arxiu d'Etnografia

Arxiu Nacional d'Andorra/ Fons Fèlix Peig

Arxiu Nacional d'Andorra/ Fons Josep Alsina Martí

Coordinació i documentació

Arxiu d'Etnografia

Autors

Rosa Burgos i Albert Roig

Correcció lingüística

Servei de Política Lingüística i Àrea de Llengua Catalana

Coordinació gràfica i disseny

Laura López

www.lauragrafica.com

Dipòsit legal: AND."Sep".(35)-2019

Primera edició: febrer del 2019

Sota les sancions establertes per les lleis, queden rigorosament prohibides, sense l'autorització per escrit dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment –inclosos la reprografia i el tractament informàtic– i la distribució d'exemplars d'aquesta edició mitjançant lloguer o préstec públic.

Fotografia portada:

La Passa a Sant Julià de Lòria. Anys 1965-1970 ANA / Fons Fèlix Peig 47943